

UDK: 272-676  
272-742-266  
Stručni rad  
Primljeno: rujan 2015.

Bernarda HORVAT  
Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu  
J. Stadlera 5, BiH – 71000 Sarajevo  
sr.bernarda.horvat@gmail.com

## KATEGORIJE OPĆE I PARTIKULARNO U EKLEZILOGIJI II. VATIKANSKOG KONCILIA I KANONISTIČKOM GOVORU<sup>1</sup>

### Sažetak

*Promatranje stvarnosti Crkve, promišljanje o njezinu otajstvu i njegovu utjelovljenju u živoj stvarnosti, nužno upućuje na konkretnost koja pretpostavlja i zahtijeva i kanonsko pravno uređenje kao neizostavnu dimenziju same naravi Crkve. Ovo promišljanje uokviruje dvije međuovisne kategorije: opće i partikularno u dvije međuovisne discipline: ekleziologiju i pravo. Kroz koncilske dokumente i njihov odraz u kanonističkom govoru predstavlja se prožetost spomenutih kategorija, kao i posljedica te činjenice za konkretan život Crkve u stvarnosti opće Crkve i partikularnih Crkava.*

*Teološke rasprave i doprinosi pretkoncilskog i postkoncilskog vremena nude potrebna pojmovna razjašnjenja, kao i njihovu neizostavnu utemeljenost u otajstvu spasenja kojemu je Crkva pozvana služiti po svojoj temeljnoj zadaći: biti „u Kristu na neki način sakrament odnosno znak i sredstvo najprisnijega sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda“ (LG 1,1). Od osobite je važnosti plodna rasprava između Waltera Kaspera i Josefa Ratzingera, koja je naglasila temeljne stavove o odnosu međusobnoga prožimanja opće Crkve i partikularnih crkava. Osim toga, rasprava je pokazala da recepcija II. vatikanskog koncila nije završena jer govor o Crkvi kao „communio“, odnos biskupa partikularnih Crkava i Glave biskupskoga zbora te pitanja vezana uz euharistijsku ekleziologiju, usko su vezani uz pastoralno i praktično djelovanje Crkve, koje u svojoj konkretnosti ovisi i o ispravnom shvaćanju komplementarnosti općega prava i partikularnoga prava, temeljenom na ispravnoj autonomiji koja treba biti priznata partikularnoj Crkvi.*

**Ključne riječi:** *opća Crkva, partikularna Crkva, Drugi vatikanski koncil, ekleziologija, zajedništvo (communio), Zakonik kanonskog prava (1983.).*

<sup>1</sup> Objavljuje se s dozvolom Josipa Šalkovića (ur. br. 44/2015), urednika Zbornika radova VIII. međunarodnog znanstvenog simpozija crkvenih pravnika u Trogiru, 9.-10. listopada 2014. Autorica je na Simpoziju održala predavanje pod navedenim naslovom, u okviru teme Simpozija: „Zakon u životu partikularne Crkve“. Rad će biti objavljen i u Zborniku radova *Zakon u životu partikularne Crkve*, pravnog niza *Studia canonica croatica*, br. 9.

## Uvod

Crkva je pozvana služiti otajstvu spasenja po svojoj temeljnoj zadaći: biti „u Kristu na neki način sakrament odnosno znak i sredstvo najprisnijega sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda“.<sup>2</sup> Koristeći pojam sakramenta, naslijeđen iz patrističke teologije za koju je latinski pojam *sacramentum* prijevod biblijskoga pojma *mysterium*, Koncil želi izraziti dvostruku dimenziju Crkve: ljudsku i božansku, vidljivu i nevidljivu, po kojoj i u kojoj spasenje, ostvareno smrću i uskrsnućem Kristovim, postaje spasenje *hic et nunc* upravo po vidljivom posredništvu: „Krist, jedini Posrednik, saznao je ovdje na zemlji svoju svetu Crkvu, zajednicu vjere, nade i ljubavi, kao vidljivi sklop; on ju bez prestanka podržava te po njoj na sve razlijeva istinu i milost“ (LG 8,1). Ovaj se vidljivi sklop Crkve u LG 23,2 definira kao „*corpus Ecclesiarum*“, prema tvrđnji Hilarija iz Poitiersa: „*etsi in orbe ecclesia una sit, tamen una sit, tamen unaquaeque urbs ecclesiam suam obtinet, et una in omnibus est, cum tamen plures sint, quia una habetur in pluribus*“<sup>3</sup>; Grgur Veliki piše: „*nisi multiplicata eorum ecclesiae, quae unam catholicam faciunt, designatur*“<sup>4</sup> a Bazilije potvrđuje: „*quandoquidem qui corpori ecclesiarum praeficiuntur, iidem loco capitis sunt*“<sup>5</sup>. Odnosi koji povezuju ovaj „*corpus Ecclesiarum*“ u vidljivi sklop, u svetu Crkvu, zajednicu vjere, ufanja i ljubavi (LG 8,1) mogu se opisati prožetošću jedinstva i različitosti. Pritom valja naglasiti da se jedinstvo Crkve ne sastoji u jednoličnosti, niti se može na nju svesti, iako

<sup>2</sup> DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 1,1, *Dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 72008.) (dalje LG). Riječ je o analognoj sakramentalnosti, kako jasno izriče citirani navod konstitucije *Lumen gentium*: „*Cum autem Ecclesia sit in Cristo veluti sacramentum [...]*“ Istu definiciju Crkve, u koju je uključena i njezina zadaća, donose još neka mjesta LG, kao i neki drugi koncilski dokumenti: LG 9,3: Bog je ustanovio Crkvu „da svima i svakome bude vidljivim sakramentom toga spasonosnoga jedinstva“; LG 48,2: kad je Krist uskrsnuo od mrtvih, „poslao je na učenike svoga Duha oživljavatelja te je po njemu ustanovio svoje Tijelo, koje je Crkva, kao opći sakrament spasenja“; SC 26,1: Liturgijski čini su slavlje Crkve koja je „sakrament jedinstva“; AG 1,1: „Crkvu je Bog poslao k narodima da bude ‘sveopći sakrament spasenja’“; AG 5,1: Gospodin je osnovao „svoju Crkvu kao sakrament spasenja“; GS 45,1: „Uistinu, pak, sve ono dobro koje narod Božji za vrijeme svojega zemaljskoga putovanja može pružiti ljudskoj obitelji, proistječe odatle što je Crkva ‘sveopći sakrament spasenja’ koji ‘ujedno očituje i udjelotvoruje otajstvo Božje ljubavi prema čovjeku’“. Navedeni citati koncilskih dokumenata preuzeti su iz: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 72008.).

<sup>3</sup> Hilarije iz POITIERSA, *In Ps. 14,3: PL IX*, 206.

<sup>4</sup> GRGUR VELIKI, *Moralia IV,12: PL LXXV*, 643.

<sup>5</sup> BAZILIJE, *In Is. 15,296: PG XXX*, 637.

je u Crkvi od prvih vremena bilo tendencija da se jedno s drugim zamijeni.<sup>6</sup> Pravo se jedinstvo mora sastojati od različitosti; ono podrazumijeva napetost između dijelova i cjeline, između partikularnog i univerzalnog.

### **1. Samopredstavljanje Crkve kroz kategorije *opće* i *partikularno* u dokumentima II. vatikanskog koncila i u Zakoniku**

Da bi se mogao oslikati odnos između opće Crkve i partikularne Crkve, a onda, posljedično, i položaj, svrha, značajke, važnost zakona - općeg i partikularnog - u životu Crkve, treba prepoznati iskorake koje je II. vatikanski koncil učinio glede shvaćanja same Crkve, a koji su bili početak hoda k jasnijoj koncepciji međuodnosa i međuovisnosti Crkve, opće i partikularnih, kao i njezina kanonskopavnog uređenja na općoj i partikularnoj razini. Takav pristup zasigurno može biti zdrav temelj provedbe<sup>7</sup> odnosno ucjepljenja pravnih odredaba u život Crkve, u život svake zajednice sposobne primiti zakon i odrediti vlastite norme, u život svakoga člana Božjega naroda; provedbe koja ima nakanu ostvarivanje vrhovnoga zakona u kojem mora naći svoj cilj svaka odredba: *spasenje duša*.

Širok je spektar načina sagledavanja hoda Crkve na putu njezina samoshvaćanja; ovdje odabiremo analitičko-sintetičko uočavanje osnovnih postavki koncilske ekleziologije, koja se potom pretočila u kanonistički govor kao izvor odredbi Zakonika o naravi, kanonskom uređenju i životu partikularnih crkava.

Temeljit ćemo ovo promišljanje na uporabi pojmova *Ecclesia particularis* i *Ecclesia localis* u koncilskim dokumentima, uz napomenu da pažnju usmjeravamo na koncilske izvore kanona 368 i 369 te na određene koncilske navode koji nude najznačajnije elemente za teološko-pravno shvaćanje međusobne povezanosti i prožetosti odnosa između partikularne i opće Crkve.<sup>8</sup>

<sup>6</sup> Yves CONGAR, „Die Wesenseigenschaften der Kirche“, Johannes FEINER – Magnus LÖHRER (ur.), *Mysterium Salutis, Grundriss heilsgeschichtlicher Dogmatik*, IV/1 (Einsiedeln: Benziger Verlag, 1972.), 395.

<sup>7</sup> O provedivosti Zakonika vidi: Josip ŠALKOVIĆ, „Zakonik kanonskog prava – teološko-pravna sinteza Sabora“, *Bogoslovska smotra* 75 (2006.), 785-790.

<sup>8</sup> Postoje različite procjene doprinosa II. vatikanskog koncila glede teološko-pravnoga shvaćanja partikularne Crkve; čini nam se umjerenim i realnim vrednovanje koje donosi G. Canobbio: „I bez preuveličavanja novosti, mora se priznati da II. vatikanski koncil nudi prve pokušaje da partikularnoj Crkvi dadne mjesto u promišljanju učiteljstva.“ Giacomo CANOBBIO, „Chiesa particolare e ministero episcopale“, Antonio AUTIERO – Omar CARENA (ur.), *Pastor bonus in populo. Figura, ruolo e funzioni del vescovo nella Chiesa. Miscellanea di studi in onore di S. E. Mons. Luigi Belloli* (Roma: Città Nuova, 1990.), 340.

### 1.1. Terminološke različitosti

Uporabom obaju izraza: *Ecclesia particularis* i *Ecclesia localis* (partikularna Crkva i mjesna Crkva), Koncil je ostavio otvorenim terminološko pitanje stavljajući naglasak na dvostruki bitni aspekt, prepoznatljiv u činjenici konkretne realizacije Crkve u partikularnim/mjesnim crkvama, te u stvarnosti njihova međusobnoga zajedništva u kojem tvore jednu i jedinu Katoličku Crkvu.

Pojam *Ecclesia particularis* upotrijebljen je u sljedećim dokumentima:

#### *Sacrosanctum concilium*<sup>9</sup>

- br. 13,2: „Speciali quoque dignitate gaudent sacra *Ecclesiarum particularium* exercitia, quae de mandato Episcoporum celebrantur, [...]“<sup>10</sup>

- br. 111,2: „Ne festa Sanctorum festis ipsa mysteria salutis recolentibus praevaleant, plura ex his *particulari* cuique *Ecclesiae* vel Nationi vel Religiosae Familiae relinquuntur celebranda, [...]“<sup>11</sup>

#### *Lumen gentium*

- br. 13,3: „Inde etiam in ecclesiastica communione legitime adsunt *Ecclesiae particulares*, propriis traditionibus fruentes, integro manente primatu Petri Cathedrae, [...]“<sup>12</sup>

- br. 23,1 i 2: „Collegialis unio etiam in mutuis relationibus singulorum Episcoporum cum *particularibus Ecclesiis* Ecclesiaque universali apparet. [...]. Episcopi autem singuli visibile principium et fundamentum sunt unitatis in suis *Ecclesiis particularibus*, ad imaginem Ecclesiae universalis formati in quibus et ex quibus una et unica Ecclesia catholica existit. [...]. Singuli Episcopi, qui *particularibus*

<sup>9</sup> DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosanctum Concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji* (22. XI. 1964.), *Dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 72008.) (dalje SC).

<sup>10</sup> SC 13,2: „Posebnoga su dostojanstva također svete vježbe *partikularnih Crkava*, koje se vrše po naredbi biskupâ [...]“ Kurziv u latinskom tekstu i hrvatskom prijevodu je naš, a rabić ćemo ga u daljnjim citatima za isticanje latinskih odnosno hrvatskih pojmova o kojima govorimo, do bilješke br. 42, uključivo.

<sup>11</sup> SC 111,2: „Da blagdani svetaca ne zadobiju prednost pred onim blagdanima kojima se slave sama otajstva spasenja, neka se više njih ostavi slavljenju *pojedine Crkve* ili naroda ili redovničke obitelji; [...]“ Zanimljivo je primijetiti da ovdje prevoditelji nisu preveli latinski termin *particulari Ecclesiae* s „partikularne Crkve“ nego „pojedine Crkve“, iako bi izraz „partikularne“ u ovome kontekstu bio precizniji i vjerniji.

<sup>12</sup> LG 13,3: „Stoga su u crkvenom zajedništvu zakonito prisutne *partikularne Crkve* koje raspoložu vlastitim predajama, dok ostaje netaknut primat Petrove Stolice [...]“

*Ecclesiis* praeficiuntur, regimen suum pastorale super portionem Populi Dei sibi commissam, [...].“<sup>13</sup>

- br. 27,1: „Episcopi *Ecclesias particulares* sibi commissas ut vicarii et legati Christi regunt, [...].“<sup>14</sup>

- br. 45,2: „Ipsi sodales, [...], reverentiam et oboedientiam secundum canonicas leges praestare debent Episcopis, ob eorum in *Ecclesiis particularibus* auctoritatem pastoralem [...].“<sup>15</sup>

*Orientalium Ecclesiarum*<sup>16</sup>

- br. 2,1: „Sancta et catholica Ecclesia, quae est corpus Christi mysticum, constat ex fidelibus, [...], *particulares Ecclesias* seu ritus constituunt. [...]; Ecclesiae enim catholicae hoc propositum est, ut salvae et integrae maneant uniuscuiusque *particularis Ecclesiae* seu ritus traditiones [...].“<sup>17</sup>

- br. 3,1: „Huiusmodi *particulares Ecclesiae*, tum Orientis tum Occidentis, [...] partim inter se differant, aequali tamen modo concreduuntur pastoralni gubernio Romani Pontificis [...].“<sup>18</sup>

- br. 4,1: „Provideatur igitur ubique terrarum tuitioni atque incremento omnium *Ecclesiarum particularium* [...].“<sup>19</sup>

---

13 LG 23,1 i 2: „Kolegijalno se jedinstvo pokazuje također u uzajamnim odnosima pojedinačnih biskupa *s partikularnim Crkvama* i sa sveopćom Crkvom. [...]. Pojedinačni su, pak, biskupi vidljivo počelo i temelj jedinstva u svojim *partikularnim Crkvama*, oblikovanima na sliku sveopće Crkve; u njima i iz njih postoji jedna i jedina katolička Crkva. [...]. Pojedinačni biskupi, koji su postavljeni na čelo *partikularnim Crkvama*, vrše svoju pastoralnu upravu nad dijelom Božjega naroda koji je njima povjeren, [...].“

14 LG 27,1: „Biskupi upravljaju njima povjerenim *partikularnim Crkvama* kao Kristovi zamjenici i poslanici [...].“

15 LG 45,2: „Sami članovi, [...], moraju, u skladu s kanonskim zakonima [...], biskupima iskazivati poštovanje i poslušnost zbog njihove pastirske vlasti u *partikularnim Crkvama* [...].“

16 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Orientalium Ecclesiarum. Dekret o Istočnim katoličkim crkvama* (21. XI. 1964.), *Dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 72008.) (dalje OE).

17 OE 2,1: „Sveta i katolička Crkva, koja je otajstveno Kristovo Tijelo, sastoji se od vjernikâ [...], te tvore *partikularne Crkve* ili obrede. [...]. Katolička crkva, naime, teži tome da predaje svake pojedine *partikularne Crkve* ili obreda ostanu neokrnjene i cjelovite.“

18 OE 3,1: „Premda se te *partikularne Crkve* kako Istoka tako i Zapada dijelom međusobno razlikuju [...], one su ipak na isti način povjerene pastoralnoj upravi rimskoga prvosvećenika [...].“

19 OE 4,1: „Stoga neka se posvuda diljem svijeta vodi skrb o zaštiti i rastu svih *partikularnih Crkava* [...].“

*Unitatis redintegratio*<sup>20</sup>

- br. 14,1: „Sacrosanctae Synodo gratum est, inter cetera gravis momenti, omnibus in mentem revocare plures in Oriente florere *particulares* seu locales *Ecclesias*, inter quas primum locum tenent *Ecclesiae Patriarchales*, et ex quibus non paucae ab ipsis Apostolis ortum habere gloriantur.“<sup>21</sup>

*Christus Dominus*<sup>22</sup>

- br. 3,2: „Illud exercent singuli quoad assignatas sibi dominici gregis partes, unusquisque *Ecclesiae particularis* sibi commissae curam gerens [...].“<sup>23</sup>

- br. 6,3: „Prae oculis habeant praeterea Episcopi in usu bonorum ecclesiasticorum rationem quoque esse habendam necessitatum non tantum suae dioecesis sed et aliarum *particularium Ecclesiarum*, quippe quae unius Ecclesiae Christi sint partes.“<sup>24</sup>

- br. 11,1 i 2: „Dioecesis est Populi Dei portio, quae Episcopo cum cooperatione presbyterii pascenda concreditur, ita ut, pastori suo adhaerens ab eoque per Evangelium et Eucharistiam in Spiritu Sancto congregata, *Ecclesiam particularem* constituat, in qua vere inest et operatur Una Sancta Catholica et Apostolica Christi Ecclesia. Singuli Episcopi, quibus *Ecclesiae particularis* cura commissa est [...].“<sup>25</sup>

- br. 23,5: „[...] officia, instituta et opera ne desint quae *Eccle-*

---

20 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Unitatis redintegratio. Dekret o ekumenizmu* (21. XI. 1964.), *Dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 72008.) (dalje UR).

21 UR 14,1: „Svetom je saboru, među ostalim vrlo važnim stvarima, milo sve podsjetiti na to kako na Istoku cvjeta više *partikularnih* ili mjesnih *Crkava*; među njima prvo mjesto zauzimaju patrijarhatske Crkve, od kojih se nemali broj njih diči time da su potekle od samih apostola.“

22 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus Dominus. Dekret o pastirskoj službi biskupa u Crkvi* (28. X. 1965.), *Dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 72008.) (dalje CD).

23 CD 3,2: „Oni tu zadaću ispunjuju pojedinačno s obzirom na dodijeljeni im dio Gospodnjega stada, bilo tako da svaki od njih vodi brigu za *partikularnu Crkvu* koja mu je povjerena [...].“

24 CD 6,3: „Osim toga, neka biskupi imaju pred očima da pri uporabi crkvenih dobara moraju također uzeti u obzir ne samo potrebe svoje biskupije nego i drugih *partikularnih Crkava*, jer su i one dijelovi jedne Kristove Crkve.“

25 CD 11,1 i 2: „Biskupija je dio Božjega naroda koji je povjeren biskupu da ga u suradnji s prezbiterijem pastirski vodi, tako da taj dio Božjega naroda – prijanjavajući uz svojega pastira i od njega u Duhu Svetom okupljen po evanđelju i euharistiji – tvori *partikularnu Crkvu*; u njoj je uistinu prisutna i djeluje jedna, sveta, katolička i apostolska Kristova Crkva. Pojedini biskupi, kojima je povjerena skrb za *partikularnu Crkvu* [...].“

*siae particularis* propria sunt [...].“<sup>26</sup>

- br. 28,1: „In animarum autem cura procuranda primas partes habent sacerdotes dioecesani, quippe qui, *Ecclesiae particulari* incardinati vel addicti, eiusdem servitio plene sese devoveant [...].“<sup>27</sup>

- br. 33,1: „Omnibus Religiosis, [...], officium incumbit impense diligenterque adlaborandi ad aedificationem et incrementum totius mystici Corporis Christi et in bonum *Ecclesiarum particularium*.“<sup>28</sup>

*Ad gentes*<sup>29</sup>

- br. 6,3 i 4: „Ita ex semine verbi Dei, *Ecclesiae* autochtonae *particulares* ubique in mundo sufficienter conditae crescant, [...]. Quibus tamen expletis, actio missionalis *Ecclesiae* non desinit, sed *Ecclesiis particularibus* iam constitutis officium incumbit eam continuandi [...].“<sup>30</sup>

- br. 20,1 i 7: „Cum *Ecclesia particularis* universalem *Ecclesiam* quam perfectissime repraesentare teneatur [...]. Ut hoc opus missionale *Ecclesiae particularis* perfici possit, requiruntur ministri idonei, tempestive parandi modo condicionibus uniuscuiusque *Ecclesiae* congruenti.“<sup>31</sup>

- br. 22,2: „Novae denique *Ecclesiae particulares*, suis traditionibus exornatae, locum suum habebunt in ecclesiastica communione [...].“<sup>32</sup>

---

26 CD 23,5: „[...] neka nijedna *partikularna Crkva* ne bude bez vlastitih služba, ustanova i djelâ [...].“

27 CD 28,1: „No u dušobrižničkom djelovanju glavnu ulogu imaju biskupijski svećenici, jer se oni – inkardinirani ili pripojeni *partikularnoj Crkvi* – potpuno predaju njoj na službu [...].“

28 CD 33,1: „Svi redovnici [...] dužni su svaki prema svome pozivu marljivo i savjesno surađivati na izgradnji i porastu čitavoga otajstvenoga Kristova Tijela i na dobro *partikularnih Crkava*.“

29 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve* (7. XII. 1965.), *Dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 72008.) (dalje AG).

30 AG 6,3 i 4: „Tako iz sjemena Božje riječi trebaju izrasti posvuda u svijetu dobro utemeljene domaće *partikularne Crkve* [...]. Kad je to izvršeno, ne prestaje misijsko djelovanje *Crkve*, nego nakon što su pojedine *partikularne Crkve* već utemeljene [...].“

31 AG 20,1 i 7: „Budući da *partikularna Crkva* treba što savršenije odražavati sveopću *Crkvu* [...]. Da se to misijsko djelovanje *partikularne Crkve* uzmogne izvršiti, traže se sposobni služitelji, koje treba na vrijeme spremati onako kako odgovara prilikama svake pojedine *Crkve*.“

32 AG 22,2: „Napokon, mlade *partikularne Crkve*, obogaćene svojim tradicijama, imat će svoje mjesto u crkvenome zajedništvu [...].“

*Gaudium et spes*<sup>33</sup>

- br. 91,1: „De munere singulorum fidelium et *Ecclesiarum particularium*.“<sup>34</sup>

Pojam *Ecclesia localis* nalazimo u:

*Lumen gentium*, br. 23,4: „Quae *Ecclesiarum localium* in unum conspirans varietas indivisae Ecclesiae catholicitatem luculentius demonstrat.“<sup>35</sup>

*Unitatis redintegratio*, br. 14,1: „Sacrosanctae Synodo gratum est, inter cetera gravis momenti, omnibus in mentem revocare plures in Oriente florere particulares seu *locales Ecclesias*, inter quas primum locum tenent Ecclesiae Patriarchales, et ex quibus non paucae ab ipsis Apostolis ortum habere gloriantur. Proinde apud Orientales praevaluit atque praevalet sollicitudo et cura servandi fraternas illas in fidei caritatisque communione necessitudines, quae inter *Ecclesias locales*, ut inter sorores, vigere debent.“<sup>36</sup>

*Ad gentes*, br. 19,4: „Quare summopere indigent ut continuata totius Ecclesiae actio missionalis ea subministret adminicula quae *Ecclesiae localis* incremento vitaeque christianae maturitati praeprimis inserviant.“<sup>37</sup>

- br. 27,1: „Saepe vasta territoria illis evangelizanda a Sancta Sede commissa sunt, in quibus Deo novum populum coadunaverunt, *Ecclesiam localem* propriis pastoribus adhaerentem.“<sup>38</sup>

- br. 32,2: „Quando Instituto cuidam commissum fuit territorium, Superiori Ecclesiastico et Instituto cordi erit omnia ad hunc finem

---

<sup>33</sup> DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), *Dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008.) (dalje GS).

<sup>34</sup> GS 91,1: „Zadaća pojedinih vjernikâ i *partikularnih Crkava*.“

<sup>35</sup> LG 23,4: „Ta raznolikost *mjesnih Crkava*, koje skupa teže k jedinstvu, s većom očevidnošću pokazuje katolištvo nerazdijeljene Crkve.“

<sup>36</sup> UR 14,1: „Svetom je saboru, među ostalim vrlo važnim stvarima, milo sve podsjetiti na to kako na Istoku cvjeta više *partikularnih ili mjesnih Crkava*; među njima prvo mjesto zauzimaju patrijarhatske Crkve, od kojih se nemali broj njih diči time da su potekle od samih apostola. Otuda je u istočnjakâ prevladavala i još prevladava skrb i nastojanje oko očuvanja onih bratskih odnosa u zajedništvu vjere i ljubavi, koji moraju vladati među *mjesnim Crkvama* kao među sestrama.“

<sup>37</sup> AG 19,4: „Stoga je u najvećoj mjeri potrebno da im trajna misijska djelatnost cijele Crkve pruža takvu pomoć, koja služi u prvom redu rastu i zrelosti kršćanskoga života *mjesne Crkve*.“

<sup>38</sup> AG 27,1: „Često je Sveta Stolica povjeravala njihovoj evangelizaciji golema područja na kojima su skupljali Bogu nov narod, *mjesnu Crkvu* koja prijanja uz vlastite pastire.“



dirigere ut nova communitas christiana in *Ecclesiam localem* crescat, quae opportuno tempore a proprio Pastore cum suo clero regatur.“<sup>39</sup>

*Presbyterorum ordinis*<sup>40</sup>

- br. 6,4: „Spiritus autem communitatis debite ut colatur, non tantum *ecclesiam localem* sed et universam *Ecclesiam* amplecti debet.“<sup>41</sup>

- br. 11,2: „In praedicationibus, in catechesi, in scriptis periodicis, diserte declarentur oportet necessitates *Ecclesiae* tam *localis* quam *universalis* [...]“<sup>42</sup>

Pojmovi *Ecclesia particularis* i *Ecclesia localis* najčešće se upotrebljavaju kao sinonimi za označavanje biskupije, no *Ecclesia localis* ponekad označava i župu, što je vidljivo iz konteksta PO 6,4 i 11,2, a ponekad skupine biskupija (LG 23,1 i 2; UR 14,1). Znakovita je uporaba obaju izraza u AG za biskupiju: u br. 6,3 i 4, u br. 20,1 i 7 te u br. 22,2 koristi se izraz „partikularna Crkva“, a u br. 19,4, u br. 27,1 i u br. 32,2 koristi se izraz „mjesna Crkva“.

Zbog toga je Komisija savjetnika Papinske komisije za reviziju Zakonika kanonskoga prava odredila da pojam *partikularna Crkva* (*Ecclesia particularis*) „designatur proprie Populi Dei portio, quae Episcopo cum cooperatione presbyterii pascenda concreditur“, a pojam *mjesna Crkva* (*Ecclesia localis*) „dicitur etiam portio Populi Dei si criterio territoriali circumscribatur“.<sup>43</sup> Zakonik je izabrao isključivo termin *Ecclesia particularis*, i nikada *Ecclesia localis*, za označavanje biskupije i drugih,

<sup>39</sup> AG 32,2: „Kad je nekoj ustanovi bilo povjereno neko područje, neka crkveni poglavar i ustanova uzmu k srcu da sve usmjere prema tom cilju kako bi nova kršćanska zajednica izrasla u *mjesnu Crkvu*, kojom će u prikladno vrijeme upravljati njezin vlastiti pastir sa svojim klerom.“

<sup>40</sup> DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Presbyterorum ordinis. Dekret o službi i životu prezbitera* (7. XII. 1965.), *Dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008.) (dalje PO).

<sup>41</sup> PO 6,4: „A da bi se na dužan način gajio duh zajedništva, on mora obuhvaćati ne samo *mjesnu* nego i sveopću *Crkvu*.“

<sup>42</sup> PO 11,2: „U propovijedima, u katehezi i u časopisima treba jasno razlagati potrebe i *mjesne* i sveopće *Crkve* [...]“

<sup>43</sup> *Communicationes* 2 (1970.), 87. Usp.: Francesco LÓPEZ-ILLANA, *Ecclesia unum et plura, Riflessione teologico-canonica sull'autonomia delle chiese locali* (Città del Vaticano: Libreria editrice vaticana, 1991.), 3-4. O nedosljednoj uporabi termina „partikularna Crkva“ i „mjesna Crkva“ u koncilskim tekstovima vidi: Roberto REPOLE, „Le categorie di universale e particolare nell'ecclesiologia del Vaticano II e nella riflessione successiva“, GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO (ur.), *Il diritto della Chiesa tra universale e particolare* (Milano: Quaderni della Mendola 21, 2013.), 13-15.

s njom izjednačenih dijelova Božjega naroda: područna prelatura, područna opatija, apostolski vikarijat, apostolska prefektura, apostolska administratura, kao i partikularne Crkve osnovane na istome području, ali različite po obredu vjernika (usp.: kann. 368-372).<sup>44</sup>

### 1.2. Temelji odnosa opće i partikularne Crkve u koncilskim dokumentima

Teološke temelje odnosa opće i partikularne Crkve nalazimo u navodima koncilskih dokumenata SC 41,2 i LG 26,1, a u koncilskim tekstovima LG 23,1 i CD 11,1 temelj kanonskih definicija pojmova i stvarnosti partikularne Crkve općenito i biskupije, kao jedan od primjera vraćanja Zakonika slici Crkve kakvom ju je opisao nauk Koncila i prevođenjem te slike na kanonistički jezik.

*Sacrosanctum concilium* 41,2 jasno podsjeća „da se Crkva poglavito očituje u punom i djelatnom sudjelovanju svega svetog naroda Božjeg u istim liturgijskim slavljinama, navlastito u istoj euharistiji, u jednoj molitvi, pri jednom oltaru, kojemu predsjedava biskup okružen svojim prezbiterijem i služiteljima“. Ovdje prepoznajemo euharistijsku ekzeziologiju Ignacija Antiohijskog koja u shvaćanju Crkve polazi od njezine sakramentalne i euharistijske naravi. To „poglavito očitovanje Crkve“ konkretizira se u liturgijskim slavljinama, posebno u euharistijskim, Božjega naroda u njegovoj partikularnoj dimenziji: naroda okupljenog oko biskupa. Ovim shvaćanjem II. vatikanski koncil, već u ovom svojem prvom dokumentu, nanovo preuzima izvornu, novozavjetnu sliku Crkve<sup>45</sup> i perspektivu u kojoj su je shvaćali crkveni oci, posebno Ignacije, Ciprijan i Augustin, u kategorijama jednosti i jedinstva Kristove Crkve u osobi biskupa, jednoga svećeništva, jedinog euharistijskog oltara i euharistijskog misterija koje stvara jedinstvo u zajednici i između svih zajednica jer upravo u euharistiji mistično ti-

<sup>44</sup> O tri razine ostvarivanja katoličkoga crkvenoga zajedništva: univerzalnoj, partikularnoj i mjesnoj, te o koncilskoj i kanonskoj uporabi pojmova koji izriču stvarnost Crkve kao univerzalne, partikularne i mjesne, vidi: Gianfranco GHIRLANDA, „La Chiesa particolare: natura e tipologia“, *Monitor Ecclesiasticus* 115 (1990.), 551-558.

<sup>45</sup> O novozavjetnoj uporabi termina Crkva u njezinu univerzalnom smislu kao Crkva Božja, Tijelo Kristovo, koja konkretno živi u zajednici što se okuplja na jednome mjestu u Kristovo ime da bi slavila Božja otajstva, vidi: Burkhard NEUNHEUSER, „Chiesa universale e Chiesa locale“, Guilherme BARÁUNA (ur.), *La Chiesa del Vaticano II. Studi e commenti intorno alla Costituzione dommatica „Lumen Gentium“* (Firenze: Vallecchi, 1965.), 620-625.

jelo Kristovo – Crkva – slavi vlastiti misterij.<sup>46</sup> Iako se slavljenje euharistije nužno događa na jednome konkretnome mjestu i u konkretnoj zajednici, o čemu svjedoči i SC u br. 41,1 i 42,1 i 2, ipak je taj čin, po samoj svojoj naravi, duboko ucijepljen u svekoliko Tijelo Crkve i od njega nedjeljiv, njemu vlastit (SC 26,2). Stoga se u tome činu i treba i može prepoznati univerzalnost Crkve jer gdje god se slavi euharistija, slavi se i ponazočuje cjeloviti dar otajstva spasenja u Kristu. On sam ustanovio je u Crkvi sakrament euharistije po kojemu se i naznačuje i ostvaruje jedinstvo Crkve (UR 2,1), budući da se upravo u slavljenju euharistije doziva u svijest vjernika i jača njihovo opće zajedništvo u prisnoj povezanosti s Kristom, u ispovijedanju jedne vjere, pod vodstvom rimskoga prvosvećenika kojemu je povjereno u savršenom jedinstvu pasti jedincato stado Božje, Crkvu, te biskupskog zbora koji u zajedništvu sa svojom glavom, Petrovim nasljednikom, i pod njegovim autoritetom, ispunja zadaću pastirskoga vodstva cijele Crkve (usp.: UR 2,3 i 4; CD 3,1 i 2). Ujedinjujući karakter euharistije, unatoč tome što ona uvijek biva slavljena na određenom mjestu, u određenom vremenu i kulturološkom kontekstu, omogućuje očitovanje opće Crkve u partikularnoj, a partikularnu Crkvu otvara univerzalnosti u ispunjenju opće zadaće evangelizacije, vlastite cijeloj Crkvi (usp.: AG 39,2; kan. 782 § 2).<sup>47</sup>

Na istoj liniji euharistijske ekleziologije nalazimo i LG 26, o biskupovoj službi posvećivanja; tekst koji naglašava da po euharistiji Crkva neprekidno živi i raste, a ta je „Kristova Crkva uistinu prisutna u svim zakonitim mjesnim zborovima vjernika koji se, prianjajući uza svoje pastire, i sami u Novom zavjetu nazivaju Crkvama“. Naznačuje se da je ta prisutnost Kristove Crkve u zajednicama vjernika prije svega prepoznatljiva u euharistijskom slavlju koje je izvor jedinstva: „U svakom zajedništvu oltara pod svetom službom biskupa pokazuje se simbol one ljubavi i ‘jedinstva otajstvenog tijela, bez kojega [tj. jedinstva] ne može biti spasenja.“ A da bi još jednom potvrdio da sve i svaka zajednica okupljena oko svojih pastira jest svjedočanstvo prisutnosti Krista i njegove Crkve, tekst jasno i nedvojbeno tvrdi: „U tim zajednicama, makar su one često malene i siromašne ili žive u raspršenosti, prisutan je Krist, čijom se moći združuje jedna, sveta, katolička i apostolska Crkva. Jer ‘udioništvo u Kristovu tijelu i krvi ne čini drugo doli da prelazimo u

<sup>46</sup> Usp.: Burkhard NEUNHEUSER, „Chiesa universale e Chiesa locale“, 625-630.

<sup>47</sup> Usp.: Gianfranco GHIRLANDA, „La dimensione universale della Chiesa particolare“, *Quaderni di diritto ecclesiale* 9 (1996.), 11-12.

ono što primamo“, tj. postajemo tijelom, crkvenim Tijelom Kristovim.<sup>48</sup>

Usko povezana sa spomenutom euharistijskom ekleziologijom jest teologija episkopata, o kojoj elemente nudi LG 23. U ovom govoru o kolegijalnom jedinstvu biskupa jasno se iščitava i odnos između opće i partikularnih Crkava: „Episcopi autem singuli visibile principium et fundamentum sunt unitatis in suis Ecclesiis particularibus, ad imaginem Ecclesiae universalis formati in quibus et ex quibus una et unica Ecclesia catholica existit.“<sup>49</sup> Formulaciju „in quibus et ex quibus una et unica Ecclesia catholica existit“<sup>50</sup> doslovno preuzima kan. 368.

U ovome navodu razlikujemo dvije tvrdnje: partikularne Crkve oblikovane su na sliku sveopće Crkve – i u njoj se prepoznaje određeni prioritet opće Crkve; dok bi izraz *in quibus et ex quibus* mogao označavati određeni prioritet partikularnih Crkava.<sup>51</sup> Navedene postavke, kao i općenito odnos opće i partikularnih Crkava, smatrala je nužnim pojasniti Kongregacija za nauk vjere, posvećujući u Pismu biskupima Katoličke Crkve „O nekim vidovima Crkve kao *communio*“ upravo ovoj temi jedno poglavlje, br. 7-10, o čemu će biti govora kasnije.

Koncilska ideja o jednoj Crkvi *u i od* partikularnih Crkava s jedne strane zastupa bitno jedinstvo Božjega naroda, posredovano vjerom i krštenjem, označeno i uprisutnjeno u euharistiji, jedinstvo koje je temelj sveopćenitosti i katoliciteta Crkve. No Crkva nije neki apstraktni sustav, nego se konkretizira u određenoj kulturi i vremenu, inkarnira

<sup>48</sup> Ovaj je izričaj sažetak Augustinova shvaćanja odnosa euharistije i Crkve u njezinoj konkretnoj i vidljivoj pojavnosti. Naime, na temelju pavlovskog nauka (1 Kor 10,16-17 i 11,23-26) shvaćao je euharistiju kao sakrament tijela Kristova rođena od Djevice i tijela Kristova koje je Crkva, odnosno sakramentom „cijeloga Krista“, Glave i tijela te stoga zastupa: kada se vjernici hrane euharistijom, hrane se i Crkvom, a ne samo Kristom. Stoga može reći svojoj zajednici: „Ako ste tijelo i udovi Kristovi, na stolu Gospodnjem položeno je vaše otajstvo; primete vaše otajstvo (...). To ste što vidite i primete to što jeste.“ Usp.: Nello CIPRIANI, *Molti e uno solo in Cristo. La spiritualità di Agostino* (Roma: Città Nuova, 2009.), 129-130.

<sup>49</sup> LG 23,1: „Pojedinačni su, pak, biskupi vidljivo počelo i temelj jedinstva u svojim partikularnim Crkvama oblikovanim na sliku sveopće Crkve; u njima i iz njih postoji jedna i jedina katolička Crkva.“

<sup>50</sup> Prema Salvadoru Pié-Ninotu, ovaj je odlomak LG 23 temeljni *locus theologicus* koncilskoga pojma „*communio*“, usp.: Salvador PIÉ-NINOT, „Ecclesia *in et ex Ecclesiis*“, *Rivista Catalana de Teologia* 22 (1997.), 77. Članak je u cijelosti (str. 75-89) posvećen shvaćanju Crkve kao „*communio*“ u svjetlu ovoga koncilskog dokumenta te Dokumenta Kongregacije za nauk vjere „*Comminionis notio*“ („O nekim vidovima Crkve kao *communio*“), iz 1992.

<sup>51</sup> Usp.: Roberto REPOLE, „Le categorie di universale e particolare nell’ecclesiologia del Vaticano II e nella riflessione successiva“, 17.

se u konkretne sociološke, kulturne, rasne ambijente koji su nositelji posebnosti i razlika među pripadnicima naroda Božjega. Svi su narodi pozvani da u novi narod Božji unose ono što je u njima dobro, vrijedno, istinito (LG 14-16). Jedinstvo tako shvaćene Crkve uvažava i priznaje razlike i posebnosti te otvara prostor za legitimnu raznolikost partikularnih Crkava u jedinstvu iste vjere, slavljju istih sakramenata i pod vodstvom istih pastira.<sup>52</sup> Upravo u raznolikosti partikularnih Crkava, koje skupa teže jedinstvu, očevidan je katolicitet nerazdjeljive Crkve (usp.: LG 23,4). To naglašava i LG 13,3: „Stoga su u crkvenom zajedništvu zakonito prisutne partikularne Crkve koje raspolažu vlastitim predajama, dok ostaje netaknut primat Petrove Stolice koja predsjedava sveukupnom skupu ljubavi, štiti zakonite različitosti te ujedno bdije nad time da ono što je partikularno ne samo da ne šteti jedinstvu nego mu, štoviše, služi.“

Upotpunjenje slike međuodnosa *opće* Crkve i partikularnih Crkava nalazimo u CD 11, zajedno s četiri elementa koji definiraju Crkvu: „*Dioecesis est Populi Dei portio, quae Episcopo cum cooperative presbyterii pascenda concreditur, ita ut, pastori suo adhaerens ab eoque per Evangelium et Eucharistiam in Spiritu Sancto congregata, Ecclesiam particularem constituat, in qua vere inest et operatur Una Sancta Catholica et Apostolica Christi Ecclesia.*“<sup>53</sup> Citirani tekst zakonodavac je u cijelosti preuzeo te on postaje definicija biskupije u kan. 369. Isti bi mogao navesti na zaključak da su tu potpuno identificirane Crkva jedna, sveta, katolička i apostolska i partikularna Crkva, budući da se jasno prepoznaju elementi koji definiraju Crkvu kao oni koji definiraju i partikularnu Crkvu: Duh Sveti, evanđelje, euharistija, biskup. No upravo glagol *inest* upućuje na to da nije riječ o identifikaciji, a tome

---

52 Ovdje valja spomenuti i LG 28,2 koji, govoreći o prezbiterima kao suradnicima biskupskoga reda i njihovu služenju Božjemu narodu, ističe da oni pod biskupovim autoritetom „posvećuju i vode povjereni im dio Gospodnjega stada, na svojem mjestu čine vidljivom sveopću Crkvu te snažnom pomoći pridonose izgradnji cijeloga Kristova Tijela“. Sveopća Crkva, dakle, vidljiva je u partikularnoj Crkvi u zajednicama vjernika – župama – koje se u ovoj viziji također nazivaju Crkvama. No to nikako ne znači odvajanje ili makar neko zamaglivanje pripadanja *općoj* Crkvi, te zato i sam LG 28,5 upozorava prezbitere da pod vodstvom biskupa i vrhovnoga svećenika „uklone svaki razlog podijeljenosti, kako bi sav ljudski rod bio doveden u jedinstvo Božje obitelji“.

53 CD 11,1: „Biskupija je dio Božjega naroda koji je povjeren biskupu da ga u suradnji s prezbiterijem pastirski vodi, tako da taj dio Božjega naroda – prianjajući uz svojega pastira i od njega u Duhu Svetom okupljen po evanđelju i euharistiji – tvori partikularnu Crkvu; u njoj je uistinu prisutna i djeluje jedna, sveta, katolička i apostolska Kristova Crkva.“

u prilog ide i uporaba riječi *portio* a ne *pars*. Naime, pojam *pars*, mogao bi se shvatiti u smislu jednoga dijela cjeline (*pars in toto*), dok je biskupija cjelovita realizacija Crkve u određenome mjestu (*pars pro toto*), na što podsjeća Pavao VI., upozoravajući na opasnost zamišljanja sveopće Crkve kao zbroja ili kao više ili manje neobične federacije partikularnih, međusobno bitno različitih Crkava. On tumači: „U Gospodinovoj zamisli postoji naprosto Crkva, Crkva sveopća po svom pozivu i poslanju koja, puštajući svoje korijenje u kulturalno, sociološki i ljudski različita područja, u svakom dijelu svijeta dobiva i drugačiji izgled, drugačije vanjske izražaje. Stoga, svaka partikularna Crkva koja bi se svojevrijem odvojila od sveopće Crkve, izgubila bi svoju povezanost s Božjim naumom i osiromašila u svojoj crkvenosti. No, s druge strane, Crkva *toto orbe difusa* postala bi apstrakcijom kad se ne bi ostvarivala i živjela upravo u obliku partikularnih Crkava. Jedino ako pazimo na ta dva pola Crkve, kadri smo uočiti sve bogatstvo odnosa koji postoje između sveopće Crkve i partikularnih Crkava.“<sup>54</sup>

Ova tvrdnja o bogatstvu odnosa ne dopušta zaključivanje o nastanku opće Crkve pukim spajanjem ili zbrajanjem partikularnih Crkava, niti da bi ove Crkve bile samo upravne jedinice opće Crkve. Njihov međuođnos je posebne naravi, odnos recipročne neodvojivosti: jedna drugu uključuje, jedna u drugoj prebiva.

## 2. Odnos između opće Crkve i partikularnih Crkava: jedna Crkva *u* i *iz* mnoštva Crkava

Polazeći od euharistijske ekleziologije, Koncil će razviti *communio* ekleziologiju ili ekleziologiju zajedništva. Može se reći da je II. vatikanski koncil, posebice u Konstituciji o Crkvi, iznova otkrio zapretano blago biblijskog i patrističkog shvaćanja *communio* teologije, i to u njezinu trostrukom značenju: *soteriološkom* – govoreći o Crkvi kao zajednici onih koji su otkupljeni i koji po Kristu u Duhu Svetom imaju pristup Ocu; *sakramentalno-teološkom* – govoreći o Crkvi kao Tijelu Kristovu koje omogućuje dioništvo u Božjem životu kroz riječ i sakramente, posebice euharistiju; *ekleziološkom* – govoreći o Crkvi kao zajednici Crkava i zajednici vjernika.<sup>55</sup>

<sup>54</sup> PAVAO VI., *Evangelii Nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. prosinca 1975.), br. 62., preuzeto s: [http://w2.vatican.va/content/paul-vi/hr/apost\\_exhortations/documents/hf\\_p-vi\\_exh\\_19751208\\_evangelii-nuntiandi.html](http://w2.vatican.va/content/paul-vi/hr/apost_exhortations/documents/hf_p-vi_exh_19751208_evangelii-nuntiandi.html) (5. 11. 2015.).

<sup>55</sup> Usp.: Željko TANJIĆ, „Jedna Crkva u i iz mnoštva Crkava. Odnos između opće Crkve i partikularnih Crkava u svjetlu rasprave između Josepha Ratzingera i Waltera Kaspera“, *Bogoslovska smotra* 74 (2004.), 764-765.

Pojam *communio* označava prije svega „zajedničko dioništvo u spasenjskim darovima, konkretno: dioništvo u Duhu Svetome, u evanđelju, u sakramentima, posebice u euharistiji, u ljubavi. Kroz zajedničko imati udjela u tim spasenjskim darovima, temelji se međusobno zajedništvo kršćana“;<sup>56</sup> koje nije oznaka strukture Crkve, nego njezine biti ili, kako Koncil kaže, njezina otajstva.<sup>57</sup>

Već Novi zavjet u različitim kontekstima naglašava da postoji jedna Crkva, jedna univerzalna stvarnost spasenja. U nju su združeni svi koji se vjerom odazovu Božjem pozivu. Snagom vjere i krštenja svaki kršćanin pritjelovljuje se ovoj Crkvi. Ipak, pojam Crkve novoza-vjetni spisi i Pracrkva primjenjuju i na pojedine zajednice vjernika, okupljene oko vlastita pastira. U njima se ostvaruje jedan novi narod Božji i očituje sveopća Crkva, a one, vršeći misterij i djelo Kristovo, očituju svoju partikularnu strukturu, ali i nedvojbeni karakter crkvenosti. Međutim, problem se javlja, kako je već bilo spomenuto, kad se pokuša pobliže odrediti njihov međusobni odnos u kojem valja očuvati jedinstvo jedne Crkve uvažavajući elemente vlastitosti partikularnih Crkava.

Većina teologa poslije II. vatikanskog koncila, u pokušajima otkrivanja spomenutog međuodnosa, zadržava zastupanje određenog prioriteta jedne ili druge dimenzije Crkve, tj. *opće* ili *partikularne*.<sup>58</sup> Tako se Battista Mondin<sup>59</sup> i Joseph Ratzinger<sup>60</sup> odlučuju za prioritet *opće* Crkve nad *partikularnom*, dok se npr. Bruno Forte odlučuje za prioritet *partikularne* Crkve<sup>61</sup> nad *općom*; na toj je liniji i Henri de Lubac, iako on smatra da bi se trebalo govoriti o „simultanosti“ (istodob-

---

56 Walter KASPER, „Kirche“, *Lexikon für Theologie und Kirche*, sv. 5 (Freiburg im Breisgau: Herder, <sup>3</sup>1996.), 1467.

57 Usp.: Walter KASPER, *Theologie und Kirche* (Mainz: Matthias Grünewald Verlag, 1987.), 275.

58 Arturo CATTANEO, „La priorità della Chiesa universale sulla Chiesa particolare“, *Antoniano* 77 (2002.), 503-539.

59 Usp.: Battista MONDIN, *La Chiesa primizia del Regno. Trattato di ecclesiologia* (Bologna: EDB, 1986.), 412-414.

60 Joseph RATZINGER, *La Chiesa. Una comunità sempre in cammino* (Cinisello Balsamo: Edizioni San Paolo, 1991.), 55-74.

61 Euharistija je po svojoj prirodi vezana uz konkretnu zajednicu koja je slavi: „Crkva koja se rađa i izriče se u euharistiji zato je prvenstveno mjesna Crkva.“ Bruno FORTE, *La Chiesa icona della Trinità* (Brescia: Queriniana, 1984.), 50. O ovom argumentu vidi djela istoga autora: *La chiesa nell'eucaristia* (Napoli: D'Auria Editore, 1975.); *La chiesa della Trinità. Saggio sul mistero della Chiesa, comunione e missione* (Cinisello Balsamo: Edizioni San Paolo, 1995.).

nosti) tih dviju dimenzija.<sup>62</sup>

Dva posebno produbljena promišljanja i pokušaja iznalaženja rješenja poduzeli su poznati ekleziolozi Jean Marie Roger Tillard i Hervé Légrand. Tillard koristi izraz *Crkva od Crkava* da bi ukazao na sljedeće ekleziološko usmjerenje: „narav Crkve kakvom je shvaća prva tradicija sažima se u pojmove ‘zajedništvo’, ‘koinonía’. Ona je ‘Crkva od Crkava’. Shvaćena u svoj svojoj širini, ona je ‘zajedništvo zajedništava’, koja se predstavlja kao ‘zajedništvo’ mjesnih Crkava, raspršenih svijetom, od kojih je svaka zajedništvo krštenih koje u zajednicu okuplja Duh Sveti po njihovu krštenju, u slavljenju euharistije. To biti ‘zajedništvo’ tvori njezinu bit.“<sup>63</sup>

Puna crkvenost svake pojedine zajednice zajamčena je njezinim zajedništvom sa svima drugima, kako snažno naglašava Hervé Légrand, smatrajući biskupiju punim očitovanjem Crkve Božje i njezinim najvišim očitovanjem te upozorava da ona „ipak to ne može biti izolirano, nego samo ako održava žive veze zajedništva s drugim mjesnim Crkvama, koje su također i pod istim uvjetima, Crkva Božja“. Svi konstruktivni elementi partikularne Crkve obvezuju je živjeti ovo zajedništvo: evanđelje nije njezino vlasništvo, nego ga ona prima; sveukupnost darova Duha nalazi se samo u skupnosti Crkava; euharistija čini od Crkava jedno tijelo; biskupska služba vidljivo izražava zajedništvo među Crkvama. Dakle, očito je da kad bi jedna partikularna Crkva podlegla svojevoljnoj izolaciji ili samodostatnosti, ona se više ne bi mogla smatrati punim očitovanjem Crkve Božje.<sup>64</sup>

Doprinosе shvaćanju odnosa opće i partikularne Crkve, temeljenoga na *communio*, dala su i dva dokumenta učiteljstva, a onda i daljnja promišljanja teologa. Riječ je o završnom dokumentu<sup>65</sup> Izvan-

<sup>62</sup> Usp.: Henri-Marie DE LUBAC, *Pluralismo di Chiese o unità della Chiesa?* (Brescia: Morcelliana, 1973.), 46. Šire i dokumentirano predstavljanje misli de Lubaca o „uzajamnoj uključenosti“ i „radikalnoj korelaciji“ između opće Crkve i mjesne/partikularne Crkve vidi u: Gilles CHANTRAINE, „La ‘corrélation radicale’ des Églises particulières et de l’Église universelle chez Henri de Lubac“, Fernando CHICA – Sandro PANIZZOLO – Herald WAGNER (ur.), *Ecclesia Tertii Millenni Advenientis* (Casale Monferrato: Piemme, 1997.), 68-85.

<sup>63</sup> Jean Marie Roger TILLARD, *Chiesa di Chiese. L’ecclesiologia di comunione* (Brescia: Queriniana, 1989.), 41.

<sup>64</sup> Usp.: Hervé LÉGRAND, „La realizzazione della Chiesa in un luogo“, Maurizio FALCHETTI (ur.), *Iniziazione alla pratica della teologia*, vol. 3, *Dogmatica II* (Brescia: Queriniana, 1986.), 175.

<sup>65</sup> DRUGA IZVANREDNA BISKUPSKA SINODA, *Završni dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1986.).



redne biskupske sinode povodom dvadesete obljetnice završetka II. vatikanskog koncila i o već spomenutom Dokumentu Kongregacije za nauk vjere „O nekim vidovima Crkve kao *communio*“.<sup>66</sup>

Završni dokument, uz temeljna pitanja aktualizacije Koncila, govori i o obnovi *communio*-strukture u samoj Crkvi, i to na temelju pristiglih prijedloga pojedinih sinodalnih otaca i biskupskih konferencija koje su željele da se progovori o odnosu *opće* i partikularnih Crkava. Snažno podsjeća da otajstveno shvaćanje Crkve najbolje izriče njezinu narav, a *communio* je u prvom redu izričaj sudjelovanja u zajedništvu Trojstva. „Stoga se ekleziologija zajedništva ne može svesti na puka organizacijska pitanja ili na pitanja koja se tiču same vlasti. Ekleziologija zajedništva temelj je poretka u Crkvi, a napose pravilnog suodnosa između jedinstva i mnogoobličnosti u Crkvi“ (*Crkva kao zajedništvo*, 1). Dokument ponavlja ono što je rečeno u CD 11, kao i izričaj iz LG 23 te potom inzistira da tu raznolikost i mnogoobličnost u jedinstvu valja razlikovati od pukoga pluralizma. „Kada mnogoobličnost znači pravo bogatstvo i sa sobom nosi puninu, ono predstavlja pravi istinski katolicitet. A pluralizam (višestrukost) kao supostojanje nasuprotnih stanovišta vodi k rasapu i razaranju te gubitku istovjetnosti“ (*Crkva kao zajedništvo*, 1).<sup>67</sup>

Dokument Kongregacije za nauk vjere „O nekim vidovima Crkve kao *communio*“, koji je potakao daljnje diskusije<sup>68</sup>, jasno ističe da pojam

---

<sup>66</sup> CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, *Communio notio, Lettera ai vescovi della chiesa cattolica su alcuni aspetti della chiesa intesa come comunione* (28 maggio 1992.), EV 13/1774-1807.

<sup>67</sup> Na temelju toga Kasper naglašava da je Sinoda pokazala svijest o činjenici da shvaćanje različitosti unutar jedne i jedinstvene Crkve nosi i otvara nove izazove i perspektive u promišljanju Petrove službe kao znaka i garancije jedinstva. Premda već tada ističe posebnu važnost partikularnih Crkava, u svojim spisima jasno naglašava kako je jedinstvo Crkve temelj *općenitosti* i katoliciteta. Usp.: *Il futuro dalla forza del Concilio. Sinodo straordinario dei vescovi 1985. Documenti e commento di Walter Kasper* [Traduzione dal tedesco di Dino Pezzetta] (Brescia: Queriniana, 1986.), 86. Naslov originala: *Zukunft aus der Kraft des Konzils. Die ausserordentliche Bischofssynode '85. Die Dokumente mit einem Kommentar von Walter Kasper* (Freiburg im Breisgau: Herder, 1986.)

<sup>68</sup> U predstavljanju bitnih naglasaka ovoga Dokumenta te o daljnjim diskusijama oko nekih njegovih tvrdnji, koristim vrijedne doprinose: Joseph RATZINGER, „L'ecclesiologia della Costituzione 'Lumen Gentium'“, Rino FISICHELLA (ur.), *Il Concilio Vaticano II – Recezione e attualità alla luce del Giubileo* (Cinisello Balsamo: Edizioni San Paolo, 2000.), 66-81; Roberto REPOLE, „Le categorie di universale e particolare nell'ecclesiologia del Vaticano II e nella riflessione successiva“, 26-29; Željko TANJIĆ, „Jedna Crkva u i iz mnoštva Crkava. Odnos između *opće* Crkve i partikularnih Crkava u svjetlu rasprave između Josepha Ratzingera i Waltera Kaspera“, 768-777.

*communio* „veoma dobro“ izriče duboku bit otajstva Crkve te ima odlučujuću ulogu u govoru obnovljene katoličke ekleziologije (br. 1). Ipak, isto tako jasno interpretira zabrinutost zbog mogućih krivih shvaćanja odnosa između opće i partikularnih Crkava, zbog neuspjele integracije s drugim važnim pojmovima, kao što su *narod Božji* ili *Tijelo Kristovo*, i neuspjele povezanosti sa shvaćanjem Crkve kao sakramenta (br. 1), tj. nedovoljno se ističe i nailazi na nerazumijevanje njezina teološka i otajstvena dimenzija. Stoga Dokument poziva na ponovno otkrivanje i ozbiljno shvaćanje Crkve kao otajstva (br. 1-6). Upozorava da neki upotrebljavaju pojam *communio* kao onaj koji legitimira shvaćanje Crkve kao skupa pojedinih partikularnih Crkava koje se promatraju kao dostatne i zatvorene veličine. Na taj se način slabi jedinstvo Crkve u njezinoj vidljivoj i institucionalnoj formi (br. 8). Jedan od razloga takva shvaćanja i ekleziološke jednostranosti leži i u krivom shvaćanju euharistijske ekleziologije: tamo gdje se slavi euharistija, prisutna je punina otajstva Crkve i nije se potrebno pozivati na neki drugi vidljivi princip jedinstva ili univerzalnosti. Dokument pak smatra da pravilno shvaćanje euharistijskoga slavlja treba polaziti od činjenice da to slavlje nikada nije samo slavlje pojedine zajednice nego se u njemu pokazuje vidljiva prisutnost jedne svete, katoličke i apostolske Crkve (br. 11).

U ovome kontekstu treba istaknuti da Dokument takvo promišljanje temelji na shvaćanju da se pojam *communio* može analoški pravilno upotrebljavati ako se govori o „mutua interioritas“ između partikularnih i opće Crkve (br. 9), što pokazuje da opća Crkva nije skup pojedinih Crkava, ali i da se partikularne Crkve ne mogu promatrati kao samodostatne, zatvorene cjeline, nego da je u njima prisutna opća Crkva. Za iskazivanje važnosti takva shvaćanja njihova odnosa, Dokument se u br. 9 poziva na formulaciju iz LG 23 „Ecclesia in et ex Ecclesiis“, ali donosi i novu formulaciju za koju tvrdi da je nedjeljiva od nje: partikularne Crkve su oblikovane „ex et in Ecclesia universali“.<sup>69</sup> Rađajući se u i iz opće Crkve u njoj i iz nje imaju svoju eklezijalnost.

U istome broju 9 i u tome kontekstu susreće se i formulacija koja je izazvala kasniju diskusiju: opća Crkva je prije svega u biti svojega otajstva svakoj pojedinačnoj partikularnoj Crkvi *ontološki* i *vremenski* prethodna stvarnost, te se Crkva pokazala vidljivom kao jedna i jedinstvena na dan Pedesetnice (br. 9). Na tu je tvrdnju reagirao W. Kasper u članku o teologiji i praksi biskupske službe u današnjoj

<sup>69</sup> Usp.: GIOVANNI PAOLO II., *Discorso alla Curia Romana*, 20 dicembre 1990., br. 9, AAS 83 (1991.), 745-747.

Crkvi.<sup>70</sup> Iznova analizira koncilsko učenje o odnosu partikularnih Crkava i opće Crkve i slaže se s dokumentom Kongregacije u činjenici da nijedna partikularna Crkva ne može biti smatrana samodostatnim subjektom, a opća Crkva posljedičnom udruhom partikularnih Crkava. Zapravo, on nema prigovora na novu formulaciju dokumenta (*ecclesiae ex et in Ecclesia universalī*) ako priznaje da su i partikularne Crkve prave Crkve Isusa Krista i ako se pod jedninom *Ecclesia* u ovome slučaju misli na Crkvu kako je shvaćena u Ispovijesti vjere. Ono što smatra pogrešnim, jest tzv. povijesna teza Dokumenta koja tvrdi da se na samome početku, na dan Pedesetnice, ne mogu razlikovati partikularne i opća Crkva. Njegovo je mišljenje da su već tada osim u Jeruzalemu postojale i zajednice u Galileji i već je tada jedna Crkva postojala iz i u mnoštvu Crkava.

Odgovor kardinala Ratzingera stigao u obliku predavanja „Ekleziologija Konstitucije ‘Lumen gentium’“.<sup>71</sup> I ovdje odlučno brani stavove iznesene u dokumentu iz 1992., posebice one koji se odnose na vremensku i ontološku prednost opće Crkve: „Ta ontološka datost, pret hodnica cjelokupne Crkve, jedne Crkve i jednoga Tijela, jedne Zaručnice spram konkretnih empirijskih ozbiljenja u pojedinim partikularnim Crkvama čini mi se do te mjere evidentnom da mi je zbilja teško razumjeti prigovore protiv toga.“<sup>72</sup> Kada je u pitanju Lukino izvješće o Pedesetnici, Ratzinger ističe kako se „ne radi za nas u konačnici o pitanju na koje se ne može odgovoriti, kada su i gdje su ponajprije točno nastajale kršćanske zajednice, već se radi o nutarnjem početku Crkve u vremenu... Prva datost u izvješću svetog Luke nije neka jeruzalemska zajednica, već je prva datost da u Dvanaestorici stari Izrael, koji je jedan, postaje novi Izrael te da se ovaj jedan Izrael Božji snagom čuda u jezicima, prije nego je nastala nekakva jeruzalemska mjesna Crkva, očituje kao jedinstvo koje obuhvaća sva vremena i sve prostore.“<sup>73</sup>

---

70 Usp.: Walter KASPER, „Zur Theologie und Praxis des bischöflichen Amtes“, Werner SHREER - Georg STEINS (ur.), *Auf neue Art Kirche sein. Wirklichkeiten – Herausforderungen – Wandlungen, Festschrift für Bischof Dr. Josef Homeyer* (München: Bernward bei Don Bosco Verlag, 1999.), 32-48.

71 Joseph RATZINGER, „L’ecclesiologia della Costituzione ‘Lumen Gentium’“, 66-81. Predavanje je održao u Rimu, 27. veljače 2000., na simpoziju o II. vatikanskom koncilu u okviru proslave Jubilarne godine, a bio je nazočan i Kasper.

72 Joseph RATZINGER, „L’ecclesiologia della Costituzione ‘Lumen Gentium’“, 72.

73 Joseph RATZINGER, „L’ecclesiologia della Costituzione ‘Lumen Gentium’“, 73.

## Zaključak

Crkva, pozvana služiti otajstvu spasenja po svojoj temeljnoj zadaći: biti „u Kristu na neki način sakrament odnosno znak i sredstvo najprisnijega sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda“ (LG 1,1), „subsistit“ u Rimokatoličkoj Crkvi; postoji „u i iz“ partikularnih Crkava (LG 23, CD 11), prisutna je u svakoj od njih. Partikularna Crkva ne može postojati izolirano samo za sebe, nego samo u „communio-jedinstvu“ koje omogućuje međusobno prožimanje opće i partikularnih Crkava, koje svojim vlastitostima i različitostima doprinose ostvarivanju opće Crkve. Kao što partikularne Crkve nisu obične provincije, upravne jedinice ili dijelovi opće Crkve, tako ni opća Crkva nije nastala naknadnim ujedinjenjem, pukim spajanjem ili zbrajanjem partikularnih Crkava u jednu veću zajednicu. Njihov međuodnos je posebne naravi: jedna drugu uključuje, jedna u drugoj prebiva, u konkretnosti određene kulture i vremena, inkarnirajući se u konkretne ljude i narode koji su pozvani da u novi narod Božji unose ono što je u njima dobro, vrijedno, istinito (LG 14-16). Jedinstvo tako shvaćene Crkve uvažava i priznaje razlike i posebnosti i samo se ono može nazvati jedinstvo u punini. Otvara se prostor za legitimnu raznolikost mjesnih Crkava u jedinstvu iste vjere, slavlju istih sakramenata i pod vodstvom istih pastira.

Govor o Crkvi kao „communio“, pitanja vezana uz euharistijsku ekleziologiju, odnos zajedništva biskupa partikularnih Crkava i Glave biskupskoga zbora, usko su vezani uz pastoralno i praktično djelovanje Crkve, koje u svojoj konkretnosti ovisi i o ispravnom shvaćanju komplementarnosti općega prava i partikularnoga prava, temeljenom na ispravnoj autonomiji koja treba biti priznata partikularnim Crkva-ma. Za potpunu realizaciju Kristove Crkve i njezina katoliciteta u partikularnoj Crkvi, svaka partikularna Crkva po božanskome pravu u sebi sadržava sva naravna i nadnaravna sredstva za izvršenje poslanja koje je Bog povjerio Crkvi da ga ispuni u svijetu (usp.: kan. 204 § 1).

## CATEGORIES OF THE “GENERAL” AND THE “PARTICULAR” IN THE ECCLESIOLOGY OF THE SECOND VATICAN COUNCIL AND IN CANONICAL USAGE

### Summary

*Observing the reality of the Church, thinking about her mystery and the incarnation of that mystery in a living reality, necessarily refers to tangible things. This tangible character presupposes and requires canonical legal regulation as an indispensable dimension of the very nature of the Church. This reflection is framed by two interdependent categories: the “general” and the “particular” in two interdependent disciplines: ecclesiology and Church law. It is evident that these two categories overlap and this becomes evident in any study of conciliar documents and their reflection in canonical usage. This also becomes evident if we consider the consequence of these facts for the concrete life of the Church in the reality of the universal Church and in particular Churches.*

*Theological discussions and contributions before and after the Second Vatican Council provide necessary conceptual clarification and are the indispensable foundation of the mystery of salvation to which the Church is called to serve in its fundamental task: to be “in Christ like a sacrament or as a sign and instrument both of a very closely knit union with God and of the unity of the whole human race”(LG 1,1). Of particular importance is a fruitful discussion between Walter Kasper and Josef Ratzinger that highlighted fundamental attitudes towards the mutually interlinked relationship between the universal Church and the particular Churches. This discussion showed that reception of the Second Vatican Council had been incomplete because the usage of Church as “communion”, the relationship between the bishops of the particular Churches and the Head of the Congregation of Bishops and issues related to Eucharistic ecclesiology, is closely linked to the pastoral and practical activities of the Church. Those activities, in their concreteness, depend on the correct understanding of the complementarity of general law and particular law, based on a proper autonomy, which should be accorded to a particular Church.*

**Key words:** *Universal Church, particular Church, the Second Vatican Council, ecclesiology, fellowship (communion), Code of Canon Law (1983).*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan